

Jaroslav Slezák (editor)

Zážitky vojáka Velké války

Život Ignáce Pazderky, rodáka z jihomoravské vsi Bořetice, poznamenala první světová válka, současně nazývaná Velká. Stal se jejím účastníkem krátce po svých devatenáctých narozeninách, a to na ruské frontě. Zde padl záhy do zajetí a v Rusku prožil víc než dva a půl roku. Zapisoval si poznámky k událostem těch dní a po svém návratu domů je upravil do vzpomínky na svou strastiplnou válečnou pouť. Zachovaná část s drobnými korekturami, avšak obsahově nezměněná, je zde uvedena.

Ignác (Hynek) Pazderka – zjiřitelné životopisné údaje

Ignác Pazderka v pozdějším věku

Ignác Pazderka se narodil 22. července 1896 v Bořeticích. Dne 15. dubna 1915 narukoval do Znojma k 99. pluku a za šest týdnů byl přeložen k 25. pluku do St. Pöltenu v Dolních Rakousích. Odtud odjel 31. července 1915 na ruskou frontu, kde byl 15. září zajat. Prožil strastiplné pobyty v zajateckých táborech v Kyjevě a Charkově a později pracoval v železárnách v Družkovce. Když se v roce 1917 situace v Rusku vyhrcovala, v květnu odtud utekl. Byl chycen a přidělen jako zajatec do vesnice Jeleno Jekatěrinovka na zemědělskou práci k ženě, která měla muže v zajetí v Německu. Po žních na konci září 1917 odešel do železáren v Kramatorské u Charkova, kde pracoval u vysokých pecí.

Dne 22. února 1918 dostali zajatci povolení vrátit se domů. Vlakem i pěšky se přesouvali do Tarnopolu a strávili dva týdny v karanténě v lágru Tisza bor Gud v Karpatech. Odtud odjel Ignác Pazderka vlakem do St. Pöltenu ke své posádce. Dne 5. dubna 1918 dostali všichni, kteří přišli z Ruska, měsíční dovolenou, ze které se však, stejně jako řada dalších, Pazderka zpátky už nevrátil.

Dva dny po převratu, jenž proběhl 28. října 1918, se i s kamarády přihlásil do armády nově vzniklé Československé republiky a konal pohraniční službu v Břeclavi, Chorvatské Nové Vsi a Poštorné. V únoru 1919 byl odveden do pravidelné armády se službou na dva roky a po rozpuštění Slovácké brigády (pohraniční služba) byl přidělen k 27. pluku do Kroměříže se službou ve Valašském Meziříčí, Olomouci a Uherském Hradišti. V prosinci roku 1920 byl jeho ročník zproštěn služby.

Vzpomínky Ignáce Pazderky na pobyt v Rusku

Jsou to děti

Když jsme byli přeloženi od 99. pluku ve Znojmě k 25. pluku v St. Pöltenu, ubytovali nás v Herrangeburgu. Velitelem tam byl hejtman Neubauer. Byl Němec, dobrý člověk, klidný. Jeho zástupcem byl nadporučík Chvojka, starší pán, profesor z Bučovic. Rotmistrem byl Polák rodem, rád pil. V St. Pöltenu byla strava proti Znojmu velmi dobrá. Na kuchaře hejtman přísně hleděl.

Dopoledne se cvičilo, odpoledne byla škola v přírodě. Při cvičení se přišli někteří z důstojníků podívat, ale odpoledne chodil s námi jen rotmistr. Rozkaz četl vždy Chvojka německy i česky, před tím ve Znojmě četli vždy jen německy. Rotmistr každé ráno připomínal: *Jen s nimi pomalu, jsou to děti.*

Dobří důstojník a Čech

Když jsme jeli na frontu, měli jsme u roty velitele hejtmana Neugebauera, Žida z Břeclavi, který nikdy nepromluvil česky. Jen když byl opilý a sám, nadával českých bestii. S ním jsme přijeli do Lvova a odtud jsme pochodovali pěšky k frontě. U vesnice Grzibovici Vielki jsme cvičili ostrostřelbu. Při postupu po četách šel za druhou četou i hejtman, my zalehli a stříleli, on klečel a díval se dalekohledem na cíl. Od třetí čety dvakrát střílel někdo na něj, jen nám nad hlavami hvízdlo. Hned ležel na zemi a pískal zastavit palbu. Po zastavení palby vytáhl revolver, běžel k třetí četě a spustil na kadeta, velitele čety, že musí vědět, kdo po něm střílel. Kadet plakal, když mu hrozil zastřelením, ale neudal.

Ze střelnice jsme měli dva kilometry domů. Hejtman nařídil ostrý pochod (habt acht mars). Při plné polní (puška, 300 ostrých, rezervní prádlo, boty, chléb, 3 konzervy, stan, lopatka) není možné ujit ani 200 kroků v pozoru. On objížděl na koni, a když uviděl někoho jít v pohovu, praštil jej plochou šavlí přes hlavu a nechal jej zapsat k uvázání na dvě hodiny. Na místě pak stálo pod stromy na zahradě 31 chlapů, každý se dvěma šňurami na čištění pušky, čekali na uvázání.

Rotmistr čekal na příchod hejtmana. Velitel 1. čety poručík Příkryl (inženýr z Vyškova) smutně hleděl a najednou říká: *Bratři, to ne.* Odešel za velitelem praporu a hlásil, co se děje u naší roty. Velitel praporu hejtman Schmit přišel právě, když měl proces začít, a ptá se, co se děje. Neugebauer si stěžoval, jak jsou Češi drzí, že neposlouchají a že na něj bylo stříleno. Hejtman Schmit řekl *Na gut*, byl Němec, šel k prvnímu a ptá se, zač má být uvažován. Svobodník byl náhodou Němec, tak mu vše vysvětlil, že nemohl tak dlouhý ostrý pochod vydržet, že zavrával a dostal šavlí po hlavě. Rozkaz zněl: *Odstup!* Druhý neuměl německy, ale zmohl se na *auch* (také), třetí a další, všichni Češi, říkali všichni *auch, auch*. Propustil všechny a Neugebauerovi řekl, jestli se diví, že po něm stříleli a že neví, co bude na frontě. Když jsme přišli k frontě, Žid zmizel.

Ve frontě jsme dostali za velitele toho poručíka Příkryla, který nám připomínal, abychom zbytečně nestříleli a při první příležitosti se hleděli dostat do zajetí, ježto jako Češi nemáme ve frontě co pohledávat. Při útoku Rusů dne 15. září v 11:30 hod. vyskočil ze zákopu a volal: *Bratři, nestřílejte.* Shodil šňuru s revolverem, odepínal si šavli a vtom dostal ránu do břicha kulkou dum-dum (trhavou), která jej roztrhla. Byl okamžitě mrtev. Vždy nám říkal: *Kdybych padl, kdo na mě přijde, prosím vás, peníze si vezměte a dopisy, které mám v kapse náprsní, odešlete poštou.* To se mu nesplnilo, byli jsme zajati. Čest jeho památce. Dobrý Čech a dobrý člověk. Byl snad svobodný.

Vzpomínky na doby hladu, špíny a vši

Když jsem byl 15. září 1915 zajat, šli jsme pěšky do Kyjeva, kam jsme přišli 29. září. Cestou jsme dostávali jednou denně jídlo, a to ráno 20 dkg chleba a pro deset mužů mísu (asi 4 litry) rybí řídké polévky. Kdo měl nějaké peníze, tak si jídlo přikupoval po cestě, většinou v noci od Židů bulky (housky) nebo chléb. Někteří neměli nic. Při průchodu Kyjevem třídou „Kreštalik“, která je velmi dlouhá (Rusové říkali, že 6 verst), nám házeli z chodníků housky, chléb, salám i balíčky, ale tak, aby to kozáci, kteří nás na koních doprovázeli, neviděli, nebo je hned bili nahajkami a křičeli. Co to ale bylo, když jsme šli ve dvanáctistupech a v počtu vždy asi 1 000. Dělili jsme se o to jídlo hned a jedli. V Kyjevě nás dali do sběrného tábora Dárnice na předměstí. V táboře jsme leželi na zemi a všude bylo plno vši. Po týdnů nás převáželi do Charkova.

Když nás přivezli 10. října do Charkova, nahnali nás do bývalé cihelny, kde sušárny cihel už byly bez střech, takže jsme spali na holé zemi pod širým nebem. Ti, kteří měli deky a pláště anebo alespoň stanové díly, se do nich na noc zabalili a mohli trochu

tsi v polovině večere se ke mně obrátí tak pěti-
leté dítě a povídá „čto ty takojí“ (co jsi za?).

Otec jí v tu ránu mohl přes trávič se sklause praci
stít a ze plorácím jím vytáhl a ughodil ze světlice.
já jsem jím chlácholil by nenačoval se že tu zvířoví
dítě a že jím říknu co jím za a kam jdu.

Přes jím host a nikdo nemá prava se tu pstat co
jím za. Přešels, majer se, vyjpi se a jidi s Bohem.

1915 Dobrý důstojník a děk:

Když jme jeli na frontu měli jme u vody velitele
hejtmana Kungebauera, žida z Brnělvi, který někdy
nepromluvil česky, jím když byl opilý a sám, tak
nadával čichy k bestii. Přijeli jme do kvosa a

adust jme šli přičky ke frontě. Ke vesnici Jaribovici
všichni jme svítili astrostřelbu. Při postupu po četach
šel za druhou čtou i hejtman, my zalekli, střelili a
on klesl a díval se dalekohledem na čil. Od třetí
čty někdo 2 krát střelil na něj jím nám nad
hlavami hvířelo. Dřev klesl na zem a přikal
zastavit palbu. Po zastavení palby vytáhl revolver
klesl da zadu ke třetí čte a ppuslil na každého
velitele čty se musí včelit kolo po něm střelit.

Kadit plakal když mu hořil zastřelením ab nevstal,
že střelnice jme měli 2 km dovnitř a on má díl
ostříj podes (kabit ucht maie). Při plně polní (přužo,
300 ostříjeb, rezervní práslo, boty, chleba, 3 horský,
stan, lopatka nuni máie ani 200 kso kú nít v
porou. On ab jířdil na horni se když videl někdo
jit v pohoru, prasil jím p bochen šavli přes hlavu a
nechal jím zaprat k uvařím na 2 hodiny. Celkem vspol
stalo pod střelny na zahrade 31 chlapů, hořky s
2 šivarami na čistěm pušby, čekali na uvařím.

14,

Potom šel na příchod hejtmana. Vítal i celý
 poručík Dříkyně, inženýr a Vojáček s matkou šel
 majichou rukou. Bratři to ne. Odešel se velitelům
 praporek a klávil co se děje u naší rotě. Vítal
 praporek hejtman Schmit přišel provít praporek
 měl proces zúčít se ptát se co se děje. Neugebauer
 si představoval jak jsou tři dříci se neposlušnými a se
 na něj bylo ztěženo. Hejtman Schmit řekl „Na gut“
 byl německý a šel k praporek a ptát se zát má být
 uvášen. Probodník byl nahadšen německý tak mu vše
 vysvětlil že nemohl tak dlouhý astry pochopit vydržit,
 zavrával a dostal šovli po hlavě. Korkas měl: odvstyp,
 Druhý neměl německy ale zvráhl se na auch (taky
 třetí a další vřichni tři, říkali vřichni auch, auch.
 Propustil vřichni a hejtmanovi řekl jestli se diví že
 po něm stříleli si že neví co bude na frontě.
 Když jsme přišli k frontě šel zvráhl. Vě frontě
 jsme dostali velitele toho poručíka Dříkyně který
 nám připomínal abychom zbytečně nestříleli a
 při první příležitosti se klesli dostat do zajetí,
 jisto jako tři nemáme ve frontě co pohledávat.
 Při útoku naší dne 15 září v 11.30 hod. vykosčil se
 zákopu a volal: bratři nestřílejte, šel se s ním
 s revolverem vchodil a odepínal šovli a v tom
 dostal ránu do břicha kulka dunn-dunn (třávan
 které jej roztáhla. Byl okamžitě mrtvý. Věšy nám
 řekl, kdybydl good, kdo me mi přijde prosím
 Vás, peníze si vezměte a dopisy které mám v kapse
 nejsem odesláte prostou. Tři to se mu neplnil
 byli jsme zajati, číst jeho pomátek. Dobrý, šel
 a dobrý člověk. Byl snad probodný.

28.

Až jsme se trochu strácali strachem ze zatečení přes zebrať.
ve městě šel jsem se pokusit já. Poklonem u vody jsem
se šťastně dostal z dohledu ztrávených a do města. V uličce
přecházející kde nebyl takový policijní doraz jsem měl štěstí.

U obchodu jsem poprosil jichmu paní a kuchařku. Zavedla
mě do obchodu a koupila mi chléb a 4 kusky velkí a
2 prsíční ryby. Poprosila se mě i ostatní zeny co byly v
u obchodu a ty mi dávaly zase kousky, cibule, a peníze.
Celkem na peníze jsem měl asi 50 kopíjek, to bylo na
10 bačnických chleba. Ještě mi poradila abych šel dům
od domu a sama šla do prvního abych se ze mne
přimluvíla. Tam jsem dostal několik zrní, sáček,
slaninu a nějaké peníze. Tak jsem prošel z ulice a
měl jsem batoh plný. Celkem jsem byl slyšá a chtěl
jsem se vrátit do táboře. V posledním domě mi
povídala mladá paní do bytu že mi podaruje.

Dodala mi což si dobrý začátek a ptala se mě proč
jsem tak přimavy. Vyvětil jsem jí, že jsem vyškli
čistotě ale se dostanem vody jen na pití a přes to,
že mám s prádlo nemohu se ani umýt ani
vyprat prádlo a se převléct. Chobit se obstaral
Flanosa a nic nebylo možno. Dívce la čisté prádlo
zavedla mě do koupelny abych se vykoupal a převlékl
Dala mi tam kůben, kartáč na šaty a pastu a
kartáč na boty. Vykoupal jsem se, očistil boty a šaty a
převlékl do čistého prádla. Šmála se že mi nově
nepomohá a říká: už je 11:30 hod., manžel přijde
že hodinu k obědu a bude mít velkou radost že
máme hosta. Musíš zůstat u nás na oběd.

Byly jsem byl a neměl jsem moc chuti zůstat
protože mně nám jako nepřátelům nebyl moc
nakloněn.

spát. Ostatní spali 1 až 2 hodiny a pak museli vstát a běhat, aby se zahřáli. Bylo nás tam 13 000. Jednou denně jsme dostali jídlo. U kuchyně odpočítávali muže po deseti, a když si vzali přiděl, nahnali je vojáci na druhou stranu, aby nemohli jít podruhé. Byla to trocha rybí polévky (pro deset mužů jedna mísa), ve které se každý snažil vylovit alespoň tu kostru s hlavou, aby měl něco tuhého, a 20 dkg chleba. Vodu dostal každý jen na napítí, o umývání a praní prádla nebylo ani řeči. Vši byly, kam se člověk posadil a položil. Hlad na některé působil strašně. Jednoho pozorovali, jak u kanálu z města lovil rukou, a když zachytil něco tvrdého, prohlédl to, a když to bylo k snědku, opláchl to ve vodě a snědl. Na ruce měl zlatý snubní prsten, byl to nějaký lepší člověk a byl tak 40 let star. Za několik dní jej našli mrtvého.

Jednou jsem byl při řazení přidělen do desítky s nějakými Bosňáky, měli na hlavách fezy jako Turci (bosenský pluk v Rakousku je nosil). Když nás oddělili, abychom se o jídlo rozdělili, jeden Bosňák vytáhl nůž a zařval *Boga mi, ty ne náš*, a píchl mě do stehna nožem. Pak jsem si po tři dny nemohl jít pro jídlo, dělil se se mnou J. Šlancar alespoň o kousek svého chleba. Mimo to jsme si vařili čaj, jehož balíček stál 5 kopéjek. Pili jsme jej bez cukru a nebo jsme si ho solili solí vyžebranou v kuchyni.

Jednou se kamarád J. Brdečka odvážil prchnout roklinou u řeky do města, aby si něco vyžebral. Policie ho chytila a byl rád, že jim za tři dny utekl. Nepřinesl nic. Podruhé šel Jan Hajmon a Petr Petrásek. Dopadli stejně. Policie je chytila a dopravila hned do tábora, kde je dali do bývalé vodní jámy uprostřed tábora. Měla šikmé stěny a bylo do ní 22 schodů. Takových trestanců tam už bylo 30. Jídlo nedostali uprchlíci žádné a volali, abychom jim něco hodili. Já jsem uvařil v šálku čaj a Šlancar koupil 2 žemle za 3 kopějky. Na schodech dolů sedávala stráž ve dne v noci. Slezl jsem do poloviny schodů a prosil strážného, abych jim to mohl dát. Měli jsme ale zkušenost, že jednou, když trestaným jídlo zanesl kamarád až dolů, strážný jej zpátky nepustil a nechal jej tam. Oni neuměli počítat a ten strážný nevěděl, kolik jich přebíral. Když totiž jednou v noci jeden z trestaných vyšplhal po šikmé stěně a utekl, byl ráno strážný nahajkou zbit, přestože jemu nikdo neutekl, to se stalo tomu předchozímu.

Po velkém dohadování tedy náš strážný dovolil, aby jeden z kamarádů došel až do poloviny schodů. Šel Petrásek, a když byl nad strážným, strčil jej dolů po schodech a utíkal navrch. Já zahodil šálek s čajem i housky a utíkal také. Tak se Petrásek zahřál i bez čaje.

Odpoledne přišel důstojník a oznámil vězňům, že jako trestanci půjdou do rudných dolů. Přinesl listinu a četl jména. Každý vyvolaný šel na druhou stranu. Když přišlo jméno Petrásek, žádný se nehlásil. Volal dvakrát, třikrát, a Petráska nikde. Postavil všechny do řady a počítal. Místo 32 trestaných bylo jich jen 31. To jej rozčílilo a začal je všechny bít nahajkou. Nakonec zařval: *Když jeden lump utekl, běžte i vy všichni*, a vyhnal je ven. Na úzkých schodech byla samozřejmě velká tlačence a ran bylo dost, ale přesto byli všichni rádi, že to s nimi tak dopadlo. Nakonec to ovšem zase odnesl nevinný strážný – dostal bití, ač Petrásek utekl tomu předchozímu.

Až jsme se trochu strášli strachu ze zatčení při žebrotě ve městě, šel jsem se pokusit i já. Roklinou u vody jsem se šťastně dostal z dohledu strážných a do města. V ulicích předměstí, kde nebyl takový policejní dozor, jsem měl štěstí. U obchodu jsem poprosil jednu paní o housku. Zavedla mě do obchodu a koupila mi chléb a 4 housky velké a 2 sušené ryby. Poprosila za mě i ostatní ženy, co byly v obchodě, a ty mi dávaly zase housky, cigarety i peníze. Celkem na penězích jsem měl 50 kopéjek, to bylo na 10 bochníků chleba. Ještě mi poradila, abych šel dům od domu, a sama šla do prvního, aby se za mne přimluvila. Tam jsem dostal několik žemlí, salám, slaninu a nějaké peníze. Tak jsem prošel 2 ulice a měl jsem batoh plný. Celkem jsem byl sytý a chtěl jsem se vrátit do tábora. V posledním domě mě pozvala mladá paní do bytu, že mě podaruje. Podala mi čaj a dobrý zákusek a ptala se mě, proč jsem tak špinavý. Vysvětlil jsem jí, že jsem zvyklý čistotě, ale že dostaneme vody jen na pití, a přestože mám troje prádlo, nemohu se ani mýt, ani vyprat prádlo a se převléct. Přinesla čisté prádlo, zavedla mě do koupelny, abych se vykoupal a převlékl. Dala mi tam hřeben, kartáč na šaty a kartáč a pastu na boty. Vykoupal jsem se, očistil boty a šaty

a převlékl se do čistého prádla. Smála se, že mě naši nepoznají, a řekla: *Už je 11:30 hod., manžel přijde za hodinu k obědu a bude mít velkou radost, že máme hosta. Musíš zůstat u nás na oběd.* Sytý jsem byl a neměl jsem moc chuti zůstat, protože muži nám jako nepřátelům nebyli moc nakloněni.

Přesně v 12:30 se otevrou dveře a vstoupí důstojník. Paní hned mu jde vstříc a hlásí, že mají hosta. Já jsem se postavil do pozoru a prosil za prominutí, že obtěžuji. On mě přivítal, sedl za stůl a řekl, že takového hosta ještě neměl. Při obědě stále nutil do jídla, ale já jsem obědu moc nedal. Byl jsem už od rána sytý a pak taky pro strach, že mě nechá zavřít. Po obědě se mě ptal, co jsem zač. Když jsem mu řekl, že jsem Slovan, tak se divil, jak mohu být Slovan, když jsem Austriec (Rakušan). Říkal jsem, že jsem Čech, ale ani to naň nepůsobilo. Pak přinesl mapu Evropy a já jsem mu ukazoval k Brnu, že jsem odtud. Pak ukázal na mapě, že tam je někde Velehrad, odkud přišli sv. Konstantin a Metoděj na Rosiu. Dalo mi to hodně vysvětlování, že to je naše země a slovanská a že císaři rakouští nás zabrali a ujařmili, že už 300 let se bráníme. Když jsem mu řekl, že české vojsko nechce bojovat proti Rusku, měl radost. Asi po hodině odcházel do služby a dal mi 1 rubl, podal ruku s přáním, bych se vrátil zdravý domů. Poděkoval jsem za pohostinnost jemu i paní a šel s ním, aby mi ukázal nejbližší cestu do lágru. S úsměvem mi ukázal cestu, pozdravil a odešel.

Cestou jsem uviděl jiného důstojníka na rohu ulice a začal jsem kulhat. Když jsem jej pozdravil, rozkřikl se na mě, že žebrám a že mě nechá zavřít. Řekl jsem mu, že jsme se byli ve městě koupat podle rozkazu gubernátora a že jsem odešel na záchod a ostatní že mi utekli, takže jdu do lágru opožděně a že teď hledám cestu zpět. Moc tomu nevěřil, ale ukázal, kterou ulicí mám jít. Šťastně jsem přišel do tábora a donesl batoh jídla, cigarety, ač jsem nekouřil, a 2 ruble 56 kopějek. Měli jsme na týden co jíst.

V táboře jsme byli až do 6. listopadu. Pak nás začali stěhovat, jedněch do bývalého cirkusu, asi 7 000, a ostatní na práce. Asi 100 nás poslali do státních skladů ve stanici Merefa asi 9 km od Charkova, ostatní do rudných dolů a železáren. V Merefě jsme pracovali s ruskými vojáky při vykládání vojenských zásob z vagonů (rýže, cukr, kroupy a obilí) a podle potřeby je zase nakládali. Bedny a pytle byly většinou o váze 6 pudů, tj. 6 × 16 kg, tedy 96 kg (pud je 40 funtů). Dostávali jsme jen v poledne polévku a prosnou kaši, ráno a večer jen čaj, ke kterému jsme dostali kostku třtinového cukru, kterou jsme rozsekli na 4 díly a vždy dali kousek do úst a přes něj pili i 2 hrnky čaje po ruském způsobu. Chleba jsme dostávali denně 2 funty (80 dkg). Žold, ač nám náležel, a to 3 kopějky denně, jsme nedostávali. Velitelem byl hrubý kozák, který nás šidil dle řeči vojáků jak na žoldu, tak na stravě. Já jsem po 14 dnech onemocněl, tak mě odvezli do nemocnice v Charkově, kde jsem pobyl do 6. prosince. Pak jsem se vrátil do cirkusu a po dvou dnech nás asi 50 odvezli do železáren v Družkovce.

Skvrnitý tyfus

V hutním závodě Družkovka pracovalo 7 000 válečných zajatců a 8 000 civilů. Ubytování jsme byli částečně v závodě, částečně v barácích mimo závod. V baráku č. 2 byla mezinárodní směs. Ze 120 bylo asi 20 Maďarů, 30 Němců, 10 Rumunů, 15 Srbů a Chorvatů a 25 Čechů a Slováků. Z Moravy jsme byli asi čtyři. Češi byli jako vždy uštěpační a povýšení vůči nám a Slovákům, nejhůře bylo, když se narazilo na náboženství. To si často omočil také nějaký Balín, zedník.

Dělali jsme na různých odděleních, takže jsme se mimo ubytovnu stýkali jen málo, navíc jedni pracovali ve dne, a jiní v noci. Pracovalo se 10 dnů a pak byl jeden den volna na oddech a vyprání prádla.

Jednou se u jednoho ruského dělníka vyskytl skvrnitý tyfus. Moraváci František Šuráň a František Mana, který byl tou dobou zaměstnán v závodní nemocnici, dobře věděli, co je to skvrnitý tyfus a mor. Vyprávěli, že byli v zajateckém táboře v Tambově, kde jich bylo 60 000, a po výskytu moru a tyfu jich zůstalo prý jen 1 800. Tábor byl obehnaný ostnatým drátem, dodávali jim tam palivo a potraviny, ale nikdo nesměl ven. Jedni zakopávali druhé a až po delší době, když už se nevykytlo žádné úmrtí, byli zbylí očkováni a rozesláni na práci.

Kus od závodu, kde jsme pracovali, byl pro nemocné s nakažlivými chorobami zřízen separátní domek se 4 postelemi. Jednoho dne dostal horečku také zmiňovaný Balín a lékař po zjištění, že se jedná o skvrnitý tyfus, jej nechal dopravit na separát. Když jsme večer přišli z práce, bylo nám to oznámeno. Nastalo velké zděšení a mnoho hovoru. Byl s námi nějaký Rieger, Čech, který byl členem Milosrdných bratří ve Vídni a též trpěl těmi narázkami bratří Čechů na svou víru. Přesto se ráno rozhodl jít k závodnímu lékaři, který byl Polák, a žádal jej, aby mohl jít ošetřovat Balína, který je také Čech jako Rieger. O sobě pověděl, že je samaritán, svobodný, takže nemá co ztratit, navíc je obeznalý v ošetřování nemocných, ježto je to jeho povolání. Lékař mu okamžitě vymohl na závodě povolení. Rieger odešel a 6 týdnů jsme ho neviděli. Za 6 týdnů dovedl, spíše donesl Balína, který byl kost a kůže a po celém těle modrý jak zástěra. Zesláblý Balín pracovat nemohl a pořádně jíst také ne. Kupovali jsme mu po 3 měsíce mléko s houskami, než se zotavil. Když se jednou zase jeden otíral o víru, Balín nám řekl: *Kamarádi, kdybyste prožili to co já, taky byste se naučili modlit stejně jako já. Když mě přivezli na separát, ležel tam Rus v horečce a blouznil. Uložili mě na postel vedle něho a ošetřovatel donesl džbán vody a kus chleba, zavřel dveře a zamkl. To bylo asi v poledne. Rus blouznil v horečce a v noci skonal. Nikdo nepřišel. Až na druhý den ráno dorazil ošetřovatel, podíval se na nebožtíka a říká: Uže zdochl (už zdechl). No ty tože zdochneš (ty také zdechneš). Jak jsem se v noci, byl i v horečce, ale při vědomí, modlil, to vím jen já. A jak jsem zajásal, když jsem uviděl Riegra, který mi řekl, že mě bude ošetřovat a že bude zase dobře, že se uzdravím. Rusa vyhnal a ošetřoval mě po celou dobu pečlivě a nebál se, že by se mohl sám také nakazit.* Tím přestaly ty urážlivé narážky na náboženství.

Na zemědělství

V roce 1917 bylo od března po celém Rusku rušno a s přibývajícimi měsíci stále rušněji. U vlády byli bílí socialisté, kteří svrhli cara. Na druhé straně se zdvihli rudí socialisté (bolševici) a začali se v dubnu a květnu navzájem honit. U nás v závodě hned byli bílí a hned rudí a sváděli nás, abychom šli s nimi. My ovšem vždy slíbili, že držíme s nimi, protože by nás byli v opačném případě postříleli. V polovině května asi jednu hodinu po půlnoci přepadli kozáci sousední závod (byl malý, jen asi 800 zaměstnaných zajatců), zapálili zajatcům dřevěné baráky nad hlavou, a jak vybíhali vyděšení jen v prádle ven, ostřelovali je z kulometů.

Tehdy jsem se rozhodl odejít na odlehlou vesnici. Po dvou dnech cesty jsem přišel dne 25. května k vesnici, kde mě chytili a odvedli na újezd (okres). Okresní náčelník Ivan Pavlovič mě druhý den předal na práci ženě, která měla muže v zajetí v Německu. Tak jsem se dostal do vesnice Jeleno Jekatěrinovka, v přezdínce Koptiva. Hospodyně se jmenovala Kylina Kardjukova, 34 let starší, a měla 4 děti - Petr 9 let, Ivan 7 let, Nataša 5 let a Aňuta 4 léta. Obhospodařovala asi 5 hektarů polí, ač platila daň (karňu) jen ze 3 desjatín (asi 2½ ha). Vesnice měla asi 150 čísel, ale byla rozložitá. Domky stály čelem k ulici, pod slaměnou střechou. V domě byla první komora, pak světnice, velká kuchyně s pecí, stáj pro koně a stáj pro krávy, to vše v jednom pořadí a propojeno dveřmi z jedné místnosti do druhé. Dvůr byl velký, v jednom rohu chlévce pro vepře, v druhém místo, kam se ukládaly kravince bez slámy. Navrstvili je asi na 25 cm, lopatou uplácali, nadělali z nich cihly, které obraceli a sušili a pak s nimi topili. V dalším rohu stál stoh slámy a v protějším plevník (stodola), kam se ukládaly jen plevy, sáně, pluh a vůz. Uprostřed dvora byl mlat pokrytý vrstvou ouhrabků (asi 30 cm). Když jsem tam přišel, byl tam stoh ještě nevymláceného obilí z loňského roku, do hloubky jednoho metru zateklý a prorostlý.

První den nechala hospodyně nastoupit děti a přikázala jim, aby mi říkaly strýčku a mě poslouchaly. Po obědě mě poslala po vesnici, abych se podíval, jací jsou kde zajatci. Bylo jich tam, jak jsem zjistil u starosty, asi 13, ale žádný Čech. Jeden místní občan mě hned informoval, že jsem u hospodyně už třetí, že ti dva přede mnou utekli, ježto se neměli dobře. Dodatečně jsem zjistil, že jeden byl Rumun a druhý Polák, oba lenoši.

Druhý den byla příprava na mláčené obilí. Ve stohu byl dole ječmen a na něm pšenice, žito neseli. Prostředek dvora se uklidil, aby na slunci uschl, umetl se a za dva dny

se mlátilo. Na mlat se nastlala pšenice, po odházení té vzrostlé, a zapřáhli se koně do kamenného válu, který měl 5 zubů. Při jízdě skákal ze zubu na zub, a tím vytloukal obilí. Na levém koni seděl chlapec, který koně poháněl k běhu. Až bylo obilí z vrchu vydrolené, koně si odpočinuli, obilí se obrátilo a zase se mlátilo. Pak se sláma vytrásla a nahrabovala asi tak na naše dvě otepi. Jeden slámu podržel nohou a druhý prostrčil prostředkem otepi asi 3 m dlouhou špičatou tyč, zvedl ji a zakládal na stoh slámy. Zrno se shrnulo do středu. Po vymlácení se čekalo, až bude foukat vítr, pak se zrno vyhazovalo do výše směrem na zametený bok mlatu, a tím se čistilo. Týden tehdy čekalo přikryté zrno, než začal foukat vítr, a trvalo to s přerušením potřikrát 14 dnů, než bylo sklizeno. Štěstí bylo, že nepršelo.

První den jsem uvažoval, kde budu spávat. Oni v zimě spávali všichni na peci, která byla velká, a v létě na pryčně, která byla po celé straně zdi, a mohlo jich na ní ležet osm. Já jsem si dal seno do saní v plevníku a tam jsem spával. Prádlo jsem si prával sám, ježto oni měli vši (koho prý se nedrží vši, není zdravý), a já jsem přišel čistý.

Školu, jak jsem zjistil, měli, ale do ní chodilo asi 18 dětí. Učil je feldvébl, který se naučil číst a psát na vojně. K jeho malé penzi mu rodiče byli povinni přispívat na živobytí. Synové hospodyně do školy nechodili, říkala, že ona také neumí číst a psát, a žije. Já jsem druhý den nařídil hochům umýt si nohy, učesat se a jít do školy. Staršího Petra učitel přijal, Ivan prý může ještě jíst na peci kaši. S Petrem jsem po škole učení opakoval, ježto jsem se naučil rusky číst a psát za půl druhého roku v závodě. Hoch měl z učení velkou radost a doufám, že po mém odchodu učení nezanechal.

Hospodyně mi na dotaz, kde má muže, sdělila, že v Německu v zajetí. Přinesla 2 lístky, kde on psal, že píše stále, ale nedostává odpověď. Říkala, že dala bátuškovi jednu kačenu a podruhé hroudu másla a on slíbíl, že mu napíše. Napsal jsem tedy já. Adresu německy a sdělení, že jsou všichni zdraví, rusky. Za 7 týdnů přišla odpověď přes švédský Červený kříž, kde on s velkou radostí sděloval, že lístek dostal. Bátuškovi jsem pak vynadal, že kačenu a máslo snědl, ale psaní nenapsal. Hospodyně nevěděla, že neumí psát latinkou a že Němci neumí číst azbuku.

Jinak práce jsem měl málo, ježto koně a krávy se pásli sami. Práce byla na poli, hospodyně měla asi jeden hektar sadiva, tj. slunečnic, kukuřice, melounů a brambor. Nejhůře bylo s posty. Půst byl ve středu a v pátek. Ale když měly přijít žně, vyhlásil pop v neděli půst zvaný Petropavlovský, 14 dní trvající. V tuto neděli se jedlo až do nemožnosti, a pak den co den celých 14 žňových dnů jen chléb a voda. To na poděkování Pánu Bohu za úrodu. Maso, máslo, vejce i mléko, to vše bylo zakázané. Já jsem ale každý den jedl mléko a máslo a v neděli jsem žádal maso. Hospodyně zabila slepici, uvařila ji a upekla pirogy (buchty), které pro ně byly také zakázané, ježto byly zadělávané mlékem, a k nim mi dala asi 1 l smetany. Tak Rusové buchty jedí. Dala vše na stůl a odešla, aby neviděla, jak budu jíst a porušovat půst. Dětem, které byly celý týden jen o chléb a vodu, lezly oči z důlků, když to viděly. V neděli dostaly chléb namočený ve vodě a posypaný cukrem. Nejmladší Anička zaprosila: *Strýčku, i nám dej*. Mně jich bylo líto. V přesvědčení, že v neděli žádný půst není, dovolil jsem, aby si vzaly také, a odešel jsem si odpočinout na půdu. Asi za hodinu hospodyně přišla a ptala se, jestli strýček všechno snědl. Anička řekla: *I nám dal také*. Hned měla nahajka práci. Děti řvaly, ona řvala, až jsem slezl z půdy a vyrval jí dūtky z ruky. Řekl jsem, že je nesmysl, aby ani dítě v neděli nesmělo jíst buchty se smetanou. Utekla z domu a za chvíli přišel policista, abych s ním šel do obecní kanceláře, kde zasedali obecní starší, 6 členů. Starosta hned spustil, zda jsem Žid nebo Turek. Když jsem řekl, že křesťan, tak zařval: *Kterýho ty čerta křesťan, když žereš v půst maso?* Hájil jsem se, že ve středu a v pátek jsem maso nežádal a nejedl, ale jsem voják, který i to může. V jiné dny že pro mě půst není, ježto mi to má víra dovoluje. *Když jsi křesťan, tak se pomodli*, řekl starosta. Ptám se, co se mám modlit. *Otče náš* – pomodlil jsem se, *Věřím v Boha* – pomodlil jsem se, *Anděl Páně* – pomodlil jsem se. *Tak je to křesťan*, řekl starosta, co s ním? Nejstarší člen rady řekl: *Pánové, my jej potrestat musíme a já navrhuji 25 šípem*. Teď mi zbývá jen obrana a obhajoba. *Ríkám: Pánové, já jsem římskokatolické víry, my jiné půsty než pátky, Štědrý den a suché dny, tj. středa před Hodem Božím velikonočním,*

svatodušním a vánočním, nemáme. Naše pústy já dodržuji, a jaké posty vy máte, já nevím. Nezapomínejte také, že jsem voják, a mě může trestat jen vojenský soud, ke kterému se mohu odvolat, kdyby mě civilní úřad nebo osoba ublížili. To na ně platilo. Starosta si tedy aspoň neodpustil poznámku: *V chatě pískáš, a tím svoláváš čerty do domu, a zapaloval sis cigaretu z pece, a tím bereš štěstí z domu.* V obci obchod nebyl, byl jen v městečku 8 km vzdáleném. Tam byl i kostel. Těžko jsem si proto opatřoval machorku (tabák) a zápalky. Machorku jsem dostával od žen a děvčat, kterým jsem v neděli psával lístky pro vojáky na frontu a do zajetí, ježto v obci uměla psát jen jedna žena, která dělala tajemníka obce. Ještě hůře by bylo, kdyby byli na obci věděli, že jsem si připálil cigarety i od lampičky před ikonou.

Po žních jsme vymlátili hned, a to i přes odpor hospodyně a její švagrové, které si chtěly odpočinout po žních, ježto byly za těch 14 dnů zesláblé pústem. Já jsem jim ale tvrdil, že zato v neděli po skončení pústu svojí dávku snědly, a tím nic neztratily. Bylo hezké počasí a bylo by škoda, aby zase obilí zůstalo ve stohu do příštího roku. A tak hospodářství mé hospodyně a hospodářství její švagrové jako jediná v obci měla vymláčeno. A začalo pršet. Protože všichni měli mlaty venku na dvoře stejně jako my, museli počkat na další hezké počasí.

Po žních jsme poorali strniska, sklídili asi 20 arů Inu, slunečnice na olej a kukuřici. Na ozim jsem nenaoral, hospodyně prý nebude set, když má v komoře dvouroční sklizeň.

Na útěku

Když jsem neměl práci, byla dlouhá chvíle. Proto jsem se rozhodl odejít blíž k domovu – do závodu Kramatorská v Charkovské gubernii, vzdáleném asi 70 km.

Z vesnice jsem tajně odešel 25. září 1917. Ušel jsem asi 20 km do 8 hodin a přišel do vesnice, kde jsem požádal v jednom domě o nocleh. Sedali právě k večeři. Stůl měli asi 50 cm vysoký, rozměru 150 × 150 cm a seděli při něm na zemi. Hospodář mě přivítal a hned usazoval na své místo v čele stolu. Domácích tam bylo 7. Na stole byly ve velké míse vareňiky (naše škubánky, ovšem i s vodou), které hospodyně osolila a omastila olejem. Podala mi lžici, abych si jako host bral první. Na moje zdřáhání, že jsem cizí, a hospodář je hlava rodiny, prohlásila: *Ty jsi host, a jsi proto první, protože host do domu, Bůh do domu.* Asi v polovině večeře se na mě obrátilo asi tak pětileté děvče a povídá: *Čto ty takoj?* (co jsi zač?). Otec ji v tu ránu udeřil přes tvář, až se sklouzla pod stůl, a se zlořečením ji vyhodil ze světnice. Já jsem jej chlácholil, by nenadával, že je to zvědavé dítě a že jim řeknu, co jsem zač a kam jdu. Řekl, že jsem host a nikdo nemá právo ptát se, co jsem zač. *Přišels, najez se, vyspi se a jdi s Bohem.*

V kovodělném závodě Kramatorská, kam jsem pak dorazil, jsem pracoval u vysokých pecí až do 22. února 1918. Pak už jsme se všichni začali vracet domů.

Cesta domů

Spolu s dalšími jsem sedl do vlaku směr Kyjev, pak dalším vlakem do Žmerinky a odtud týdenním pěším pochodem do Tarnopolu. Odtud nás zavezli do lágru v Tisza bor Guti (Guďa nad Tisou) v Karpatech, ve kterém nás lékařsky prohlédli a museli jsme tu zůstat v 14denní karanténě. Po celou dobu jsme měli k jídlu vařenou sušenou řepu a kukuřičný chléb, který se rozpadal, a proto jej dávali do čepice.

Ráno 1. dubna jsme se měli shromáždit a přísahat věrnost novému císaři Karlovi. Nastoupili jsme k polní mši. Bylo nás na rozsáhlé kotlině na 8 000: Němci, Maďaři, Poláci, Charvati, Slováci a Češi. Od každé národnosti promlouval vlasteneckou řeč její důstojník. Když přišlo na Čechy, promluvil poručík Svoboda a vyzval nás, abychom přísahali věrnost císaři Karlu I. Když byla čtena přísaha v jazycích před námi, vojáci ji hlasitě opakovali. Ale při čtení přísahy česky se ani hlásek neozval. Nikdo přísahu neopakoval. Major žádal, aby všichni poručíkova slova opakovali. Pokud to nesplníme, bude každý desátý zastřelen. Poručík dostal strach a říkal: *Bratři, prosím vás a zapřísahám, přísahaňte. Myslete si, co chcete, ale přísahaňte. Škoda každé kapky české krve.* My jsme

ale místo opakování poručíkovy přísahy něco česky nesrozumitelně brblali, ale bylo nás slyšet, tak to stačilo. Dostali jsme od polního kuráta požehnání a mohli jsme jít na oběd, tedy zase na tu řepu a kukuřičný chléb. Ten kurát byl z Holíče, tak jsem se s ním večer sešel a řekl mu, že jsem od Hodonína. Říkal mně, že my Češi jsme se moc líbili. Prý to byla přísaha, jakou v životě nezažil.

Potom jsem se už vlakem dostal 2. dubna do St. Pöltenu k posádce a 5. dubna pak dostali všichni příšlí z Ruska měsíční dovolenou. Ale po předepsaném měsíci jsem se už k posádce nevrátil. Než došlo na podzim k převratu, bylo doma již 72 dezertérů.

Po válce

V roce 1921 přiletěl bývalý císař Karel do Šoproně v Maďarsku a chtěl se nechat prohlásit za uherského krále. V důsledku toho byla u nás vyhlášena 26. října 1921 mobilizace. Týkala se asi 6 ročníků zálohy. V Uh. Hradišti jsem se setkal s kamarády ze zajetí, a to se muselo oslavit. Pak jsme tři týdny chodili cvičit, ale z Hradiště jsme se ven nedostali. Po diplomatických jednáních císař Karel z Maďarska odjel a nás propustili domů.

Jaroslav Slezák (editor)

The Experiences of a Soldier in the Great War

Ignác Pazderka was born on July 22, 1896 in Bořetice. He was drafted and on April 15, 1915 he enlisted in Znojmo for the 99th Regiment and from there he was transferred to the 25th Regiment in St. St. Pölten in Lower Austria. In July 1915 he went to the Russian front and in September of the same year he was captured. He spent painful stays in prison camps in Kiev and Kharkov and later worked in the ironworks in Druzhkovka. In May 1917 he attempted to flee as the situation in Russia escalated. He was caught and assigned as a prisoner for agricultural labour to the village of Jeleno Ekaterinovka.

After the harvest in September 1917, he went to the ironworks in Kramatorska near Kharkov, where he worked at blast furnaces. In February 1918, the prisoners were allowed to return home. After returning to their garrison, everyone who came from Russia received a month's leave from which most did not return.

The young soldier took notes on the events of those days and, upon his return home, adapted them to account of his difficult war pilgrimage. The preserved part with minor corrections, but unchanged in content, is published in the article.